

ORATIO

In Seminario Conciliari Victoriensi

PRO INAUGURANDIS ACADEMICIS STUDIIS

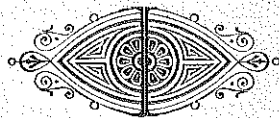
Kalendis Octobris anni 1903

HABITA

A D. Joanne Baptista Egusquiza

EJUSDEM SEMINARI

Grammaticæ et Rhetoricæ professore

VICTORIÆ
TYPIS FILIORUM PUJOL
1903.

ORATIO

In Seminario Conciliari Victoriensi

PRO INAUGURANDIS ACADEMICIS STUDIIS

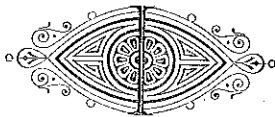
Kalendis Octobris anni 1903

HABITA

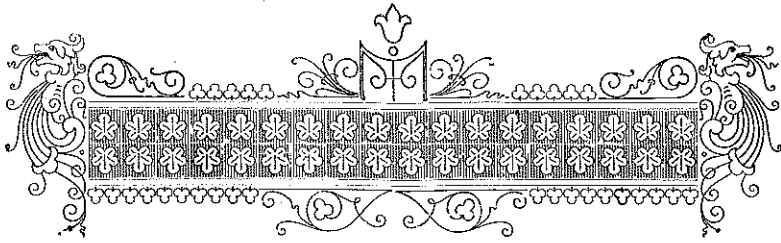
A D. Joanne Baptista Egusquiza

EJUSDEM SEMINARI

Grammaticæ et Rhetoricæ professore

VICTORIÆ
TYPIS FILIORUM PUJOL
1903.

†

J. H. S.

Excme. et Illme. Domine:

Quaecumque ad dicendum accedentibus, timorem assueverunt incutere, ea mihi hodierno die sese objiciunt universa. Sive enim eorum, qui me prius, egregiam referentes laudem, orationes habuerunt, eruditissimorum hominum dignitatem et sapientiam considero; sive orationum ipsarum, in quibus plurimi sunt illigati et verborum et sententiarum lepores, praestantiam intueor; sive ad hujus loci amplitudinem et ad hanc lectissimorum adolescentum coronam oculorum converto aciem; sive mediocritatem denique meam, imbecillitatemque ingenii animo cogitationeque percurro; haec omnia mihi, Excme atque Illme Domine, vosque ceteri humanissimi auditores, et pervalido sunt timori, et velut ingentis ponderis saxum

quoddam animum opprimunt meum. Quod si sapientissimos accepimus viros, doctrina et litteris quamlibet instructos atque ingenii viribus potentes, saepe conturbatos esse, cum ad dicendum venissent, quid tandem mihi animi esse oportebat, tot undique timoris stimulis circumvento?

Quare—ingenue fatear—nusquam fuissem ausus hujus loci auctoritatem contingere, ex quo doctissimi magistri mei, omni laude et praedicatione digni, multa, praeclara et magnifica orate et concinne dixerunt, si cujus et monita exsequi pergratum est mihi, ejus non fuisset jussui parendum. Quod vero hanc dicendi provinciam ultro poscens non acceperam, nec penes me fuerat hoc munus detrectare, sed jussus atque officio impulsus, non potueram quin verba apud vos facerem, eo mihi magna spes erat, honorandissimi Domini, fore ut vestra non carerem omnino venia.

Itaque vestrae potius benignitati quam viribus meis confisus, mecum volvere ingressus sum, quid potissimum afferrem quod, licet hoc ornatissimo consessu prae mearum tenuitate virium dignum esse non posset, vitae tamen meae institutum propius accederet. Quod ubi diu versavi, id demum consilii cepi, ut de praestantia, jucunditate atque utilitate humaniorum litterarum—quantum in me est, si quid modo est—breviter dissererem.

Cur autem prae cunctis, quae novitate sua vestras valuisent mulcere aures animosque allicere, hanc sumpserim ad dicendum materiam, vobis omnibus a carceribus ad calcem maxime cognitam, illud caussae fuit, quod prohibebar magna et abdita tentare, quum humeri tenuia etiam atque aperta recusarent ferre. Nihil tamen dubii est, contritis ac communibus rebus pertractandis, novum esse difficultatis genus, quum res, quanto notior est, orationem eo numerosius structam efflagitare videatur, ut tandem audientium animis arri dere possit. Cui ergo de rebus maxime notis sit dicendum, ei

omnibus et animi et corporis nervis enitendum est in oratione comenda atque exornanda. Quam cum ita expolire me atque absolvere posse desperaverim, ut recto valeat stare talo, illud, antequam ulterius progrediar, á vobis impense oro, ut tenuitatem meam vestra bonitate, clementia ac favore ob eam rem sublevetis, ut haec qualiscumque oratiuncula mea, his veluti secundis subvecta ventis, rate licet fragili ac tardo motu, subire tandem possit, quem sibi proposuit portum. Adeste ergo animis, ac mihi, licet immerenti, et ad hoc tantum munus sustinendum minime idoneo, non modo aures sed mentes quoque attentas adhibite quaeso.

Excme. et Illme. Scesul:

Abs re non fore mihi visum est, ingenui et studiosi adolescentes, quaedan praemittere, quae cum naturam atque officium pulchriorum artium nonnihil recludant, tum viam sternant, qua ad ea, quae dicenda sumpsi pervenire liceat. Nihilo enim plus nostra interest, quid potissimum hac in re tenendum sit, requirere. Si vero ab iis quaeras, benevole auditor, qui de natura atque officio pulchriorum artium multa subtiliter disserunt, quibus terminis ac regionibus honestae artes contineantur, alios aliis verbis ac sententiis tibi occurrere invenies. Multi enim, solertiae technicae plus aequo tribuentes, summam artis in imitatione naturae, eaque sola, contineri arbitrantur. Ex quibus alij, usque eo perfricatae fuere frontis, ut blaterare non sint veriti, nihil artis referre pulchra an foeda, honesta an turpia sint, quae imitanda suscepit objecta naturae; modo enim ars—inquiunt ipsi—concinne ac quam diligentissime ea exprimat, quantumvis foeda in se ac turpia sint, eo ipso quod arte imitata fuerunt, pulchra evadunt in

artibus. Itaque laudibus extollunt ad coelum eorum artificum artis opera, quibus cordi est, sordes ac sentinas corradere, ipsosque artifices, vel ut libentius dixerim, artis osores aeterna praedicant dignos corona; qui cum artem nihili faciant, nec aliud aveant quam ventoso trahi gloriae curru in mundi scenam, et nummum in oculos demittere, haec secum compressis agitant labris: Valeat res sordida, si me

Palma negata macrum, donata reducit opimum! (1)

Pestifera haec ac pernitiōsa doctrina quantum detrimenti intulerit cum artibus ipsis, tum praecipue rectis atque honestis moribus, multo notius est quam ut pluribus verbis explicari oporteat. Neminem enim latet, quas strages fecerit hodiernis etiam temporibus in humana societate, haec perditorum hominum effrenata licentia. Quae tamen mala non arti ipsi sunt adscribenda, sed eorum improbitati, qui re per se bona atque utili, ad homines in ruinam et exitium inducendos inique abutuntur. Artem namque, quae pulchriorum est, pudet eorum, quae morali sensui taedium afferunt. Illud enim constat, nihil esse pulchrum, quod non idem pudicum sit, nam pulchritudo pudoris est soror ventre ex uno concepta gemella. Quae ergo mala ac foeda sunt, eo tantum consilio in artis opera induci poterunt, ut pulchri splendoribus abdita ac boni veluti pelago absumpta, eorum nitore inserviant. Nisi enim malum a bono, foedum a pulchro in artis superetur operibus, fieri prorsus non poterit, quin ea aegre ferant quotquot sciant artis callere legitimam voluptatem. Quod autem plures sint, quibus tetra ac turpia artis opera vehementius arrident, nihilo minus refert ad eam rem, qua de agitur, judicandam. An vero pro iis stabimus, qui corruptelarum illecebris irretiti ac vitiis dediti, tum mentis ipsorum tum sensibilitatis aciem adeo hebescere passi sunt, ut nulla jam ipsis foeteant? Positum sit igitur in primis, eos, qui in emoliendo artis opus, honestorum morum jura despiciatui ducunt, illicet premi jure ac merito violatae artis crimene turpi.

Alii, quod nolint artes in invidiam trahi, foedis quidem

(1) Hor. lib. II. ep. I, 181.

modum statuunt in artis operibus; in una tamen naturae imitatione summam artis positam esse contendunt. Hi quoque artificis solertiae technicae priores partes in artibus tribuunt. Inficiandum non est, imitationem in artibus principium esse ac fontem uberrimam purissimae voluptatis, non in iis modo, quae pulchra cum sint, fieri non potest quin miti dulcedine animos perfundant, verum in illis etiam, quae nihil pulchri suapte natura habere videntur. Saepe enim fit ut, quae visa in rerum natura non nobis placuerunt, eadem arte imitata, mira jucunditate atque incredibili suavitate repleant pectora nostra. At haec, quamquam vera sunt, id tamen minime efficiunt, ut pulchriores artes in una pulchrae naturae imitatione sic circumcludendas censeamus, ut praeter solertiam, quae ad molitionem operis effectioremve refertur, nihil aliud ab artifice efflagitemus. Etsi enim nulla est ars, cujus non semina ac principia naturae debeantur, non ideo pulchriores artes cam habent definitam regionem, cujus finibus septae teneantur; sed terminos imperii sui longius latiusque proferunt. Solertia quidem technica, quae magni facienda est, opus est artificis, sed multo maxime ingenio. Quae enim Horatius de poetis scripsit, ea cuilibet artifice plus minusve adscribi queant. Sic ille:

Primum ego me illorum, dederim quibus esse poetas
exerpam numero; neque enim concludere versum
dixeris esse satis; neque si quis scribat, uti nos,
sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
magna sonaturum, des nominis hujus honorem (1)

Ingenii itaque viribus usus est artifice, quibus, decerptis hinc inde partibus rerum pulchris, mente concipere ac componere valeat speciem pulchritudinis eximiam, quam intuens in eaque defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigat. Quod inter alios plurimos, ab Heracleote Zeuxi, qui tum longe ceteris excellere pictoribus existimabatur, apud

(1) Lib. I. Satyr, IV, 39 et sqq.

Crotoniatas factum fuisse a Cicerone accepimus. Nan Crotoniatæ cum vellent Junonis templum egregiis picturis locupletare, Zeuxin magno pretio conductum adhibuerunt. «Is et ceteras complures tabulas pinxit—inquit Tullius—, quarum nonnulla pars usque nostram memoriam propter fani religionem remansit; et, ut excellentem muliebris formæ pulchritudinem muta in sese imago contineret, Helenæ se pingere simulacrum velle dixit; quod Crotoniatæ, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præstare sæpe accepissent, libenter audierunt. Putaverunt enim, si, quo in genere plurimum posset, in eo magno opere elaborasset, egregium sibi opus illo in fano relicturum. Neque tum eos illa opinio fefellit. Nan Zeuxis illico quaesivit ab illis, quasnam virgines formosas haberent... Praebete mihi, quaeso—inquit—ex istis virginibus formosissimas, dum pingo id, quod pollicitus sum vobis, ut mutum in simulacrum ex animali exemplo veritas transferatur. Tum Crotoniatæ publicæ de consilio virgines in unum locum conduxerunt, et pictori, quas vellet, eligendi potestatem dederunt. Ille autem quinque delegit; quarum nomina multi poetae memoriae prodiderunt, quod ejus essent judicio probatae, qui verissimum pulchritudinis habere judicium debuisset. Neque enim putavit omnia, quae quaereret ad venustatem uno se in corpore reperire posse, ideo quod nihil simplici in genere omni ex parte perfectum natura excolivit. Itaque, tamquam ceteris non sit habitura quod largiatur, si uni euncta concesserit, aliud alii commodi, aliquo adjuncto incommodo, muneratur». (1). Quam ob rem artifex, hujus egregii pictoris disciplinam sequutus, pro viribus eniti debet, ut in omni genere pulchro eximias quasdam, quae neque oculis, neque auribus, neque ullo alio sensu percipi possunt, pulchritudinis formas mente concipiat ac cogitatione componat; quas cum perbelle emolitus fuerit, tum demum ejus nominis dignus evaserit. Honestarum igitur artium praecipuum ac nobilissimum objectum, ne dicam unicum, est pulchritudo idealis, quae cum concinne arte exprimitur, mortalia pectora in altum rapit, ac summae et increatae Pul-

(1) De invent. lib, II, cap. I.

chritudinis flagranti accendit amore. (1) Sit ergo artificii quilibet audendi ampla potestas, modo illud in mente alte repositum teneat ut: Ficta voluptatis causa sint proxima veris (2). Sed jam tempus est ad id, quod instituimus, accedere, et ad dicenda pauca de litterarum praestantia venire.

(1) Haec ut plenius pateant, et ejus, cui datum est hac in re habere nasum, penitus confirmetur autoritate, hic afferre jurat, modo per vos liceat, quae de ideali pulchritudine Joseph Coll y Vehi perbelle scripsit. Haec ille:

¡Oh lumbre misteriosa
al sentido mortal siempre velada!
Por tí suspira ansiosa
el alma desterrada
de su primera celestial morada.

Su cerviz irguió impura
la serpiente del mal, y huiste al ciclo,
dejando en amargura
y torcedor desvelo
en tinieblas envuelto el hondo suelo.

Los celajes y flores,
la airosa cumbre donde el sol centella,
los ríos corredores,
la silenciosa estrella,
impresa aún guardan tu divina huella.

Si risueña alborada
canta el ave al nacer del nuevo día,
ó en la noche callada
suena triste elegía
dentro el recinto de la selva umbría;

si la fuente murmura
ó suspiran las auras; si violenta
rasga la nube oscura
y en las ondas revienta
del mar, que ronco brama, la tormenta;

tú brillas; dentro el pecho
de inmortal voz retumba el eco santo,
y el corazón deshecho
en copioso llanto
respira exento de inmortal quebranto;

sombras de un bien perdido
agitanse en la mente; vago crece
deseo indefinido

que alegre y enristece;
la tierra de los ojos desaparece.

¡Oh lumbre soberana
de la eterna Verdad fiel compañera,
y del Bien supremo hermana!
¡Ay! ¡quien feliz pudiera
con tus alas volar al alta esfera!

¡Quién pudiera ¡ay! del alma
saciar la ardiente sed que la devora!
¡Quién ¡ay! tornar la calma,
oh lumbre encantadora,
al triste corazón que ausente llora!

La patria do te escondes
en balde buscan mis cansados ojos!
te llamo y no respondes...
¡Sólo yertos brojos
doquier contemplo y miseros despojos!

Ya que no puedan verte
nunca cesen mis ojos de llorararte,
ni el alma de creerte,
ni el corazón de amarte,
ni el balbuciente labio de ensalzarte.

Vosotros, que el acento
del alma poseéis sabio, elocuente,
decid lo que yo siento,
decid lo que impotente
en vano anhela descifrar la mente.

Cantad, y vuestro canto
del alto cielo al corazón descienda;
en amor puro y santo
el espíritu encienda,
y vencedor del tiempo el vuelo extienda.

II

Neque vero opus erit nobis multum laboris insumere, ut earum, quae humaniores vocantur, litterarum tractationem dignitatis et praestantiae plenissimam esse demonstramus. Etenim si eas artes, quae ad animos honesta voluptate perfundendos pertinent, mente et cogitatione lustramus, litterariam facultatem ceteris artibus antistare, si paululum adnitamur, actutum intelligemus. Eo namque dignior et praestantior est ars, quo plures et perfectiores pulchritudinis species exprimere valet; constat vero, multas esse pulchritudinis formas, easque eximias, quae nisi rationis interprete oratione, expro- mi nequeunt. Ut enim eas tantum nominemus artes, in quibus amplior datur artificio facultas in lucem edendi, quas mente concepit pulchritudinis formas, statuariam nempe, picturam ac musicen; quis est quin sciat, plurima esse animi sensa, nitore corusca, ad quae concinne exprimenda harum artium nulla existimatur idonea? Nullas rursus pulchritudinis species valuit unquam artifex ullus cogitatione componere, quas affabre literario in opere efferre nequiverit. Quae cum ita sint, quis auxit earum artium ullam cum litterarum studiis com- parare?

Neque tamen ambigitur, quin pictorum ac statuariorum opera et voluptatis et praestantiae habeant plurimum; quibus tum ad conservandam clarorum virorum memoriam, tum ad ceteros in eorum imitationem inducendos, magnam inesse vim non immerito creditur. Sed quae tabulae vel statuariae fue- re unquam eum litterarum monumentis conferendae? Nam, quas tabulas vel statuas harum artifices conficiunt, eae, et solius corporis effigiem exprimunt, et uno tantum spectantur loco, et ejusmodi sunt, ut eas, si nihil aliud, ipsum sane per- nicibus alis celere tempus, confecturum ac consumpturum sit. At litterae non corporis modo formam, sed ipsa animi sensa et cordis adyta exprimunt, et clarorum virum res gestas oculis subjiciunt, et iisdem, quibus ipse terrarum orbis, terminis ac regionibus continentur, et—quod vehementius mirandum

est.—vetustas ipsa, cum non opera solum manufacta, sed ipsam etiam naturam paulatim excedendo perimat, iis non modo nihil detrahit, sed majorem in dies comparat dignitatem. Ahena signa, quae Homero aut Virgilio, Demostheni vel Tullio posuerat antiquitas, perierunt sane; at quae ipsi sibi litterarum monumenta ingenii et doctrinae magnitudine extruxerant, adhuc viguerunt, nunc vigent, deinceps vigeant. Haud immerito Pindarus magnam sibi asseruit laudem, quum se statuarium esse negans, qui mutas edoleret statuas, una defixas in basi, arroganter professus est, quos ipse cantibus suis celebraret, eorum famam terra marique sparsum iri.

Quod ad musicen attinet, nemini non est pervium, eam artem statuariae et picturae vel ex eo plurimum anteire, quod, majori quam illae praedita licentia, validius conflatur animi motus. Quod licet verum sit, haud tamen dubitandum est, quin procul erraverint, qui ope musices ideas exprimi arbitrati sunt. Cum carmina saepe numero nervis sociantur, hoc nonnullis caussae fuit, ob quam in eum errorem prolapsi sunt; nam quid cujusque sit rei non satis attendentes, modis adscripserunt quod unis numeris erat tribuendum. Caeterum, quibus collibuit, his in rebus perscrutandis, diligentiam affectare, hi professi sunt modos impares esse exprimendis ideis, ex quibus sententiae cohaerent; quas rursus in lucem edere atque aliorum oculis subjicere uni orationi concessum est. (1) Quod ergo litterae reliquis artibus victrices eluserunt palmas, ex eo efficitur, ut non eas immerito artium dominas nuncupemus.

Temporum si velimus memoriam replicare, et antiquitatis monumenta excutere, facile deprehendemus, veteres homines, qui perpetuo omnium aetatum consensu praeter ceteros in scientiis floruerunt, plurimi litteras fecisse, eosdemque ipsos, quamvis omnes artes bonae sint—nam si quae malae dicuntur, immerito eis artium nomen tribuitur—has tamen nostras bonarum, ingenuarum, et liberalium artium peculiari ac proprio donasse nomine; ea reor de causa, quod alias et ab hominibus servili submissis jugo, has vero ab in-

(1) Coll. y Vehi. Elem. de Lit., 141; Diál. Liber, 112.

geniis tantum et liberis excoli consentaneum iudicaverint. Quinimo totam hanc litterarum disciplinam veteres illi humanitatem vocarunt, quasi si existimassent non multo minus inter homines qui his ex fontibus hauserint et vulgus aliorum, quam inter ceteros et pecudes interesse. Equidem, si litterarum studia tam levia sunt, quam ea haberi volunt quidam humanitatis contemptores, haud scio quid negotii fuerit, quomobrem pluribus in locis, annuis litterarum certaminibus propositis, excitati fuerint studiosorum hominum animi ad nobilem illam ingenii doctrinaeque contentionem; neque satis calleo, quo pacto id fieri potuerit, ut ii, qui eo in certamine fuerint probati, honestissimum reportarint praemium. Sed multo plus est praestantiae in litteris, ut inibi patebit.

Duabus praecipue rebus homines a reliquis animantibus discernimur, ratione et rationis interprete oratione. Admirabilis quidem est humanae mentis praestantia, nihil ut praestantius neque divinius, in iis omnibus, quae sub coelo sunt, inveniri possit. Aliis multis in rebus anteeunt hominibus pleraque animalia; superat enim hominem pernicitate lepus, vi et robore taurus, utroque leo; nec hominum quisquam aequaverit unquam aut visu lynces, aut talpas auditu, aut odoratu canes. Quibus tamen omnibus cum desit illa, nitide lucens, rationis scintilla, cujus est videre, cernere, intelligere, causarum et eorum, quae fiunt ex caussis, ordinem et connexionem contueri; quaque praeditus homo, apprehendit Deum, apprehendit purissimas illas mentes ab omni corporis societate secretas, apprehendit mundi, et eorum, quae illius ambitu continentur, primordia, ceteraque ejusmodi, quae multis et magnis tenebris obsita, et intimis manent naturae recessibus abdita et retrusa; inde fit, ut plus praestet homo mente carentibus quam animata inanimis, sentientia non sentientibus; ut ammantes rationis expertes multo maxime superet, illisque omnibus praesit; ut cunctis dominetur, atque in universis regnet; ut non modo feras cornibus, dentibus et unguibus instructas, verum volucres etiam, pennis in seblime ellatas famulari cogat vel voluptati vel usibus suis.

Neque ea modo rationis scintilla, sed oratione quoque antistat homo ceteris animantibus; nisi quis, quod viderit earum

nonnullis datum esse reddere sonos nostris simillimos, illud dixerit esse satis, ut eas loquela praeditas existimemus. Neque vero auditas voces iterare et reddere, quod picae et psittaci faciunt, illud alloquium appellamus; sed quae animus novit, ea aliis patefacere, id est quod loquutionis nomine significamus. Quum vero postremum hoc ab animantibus mentis expertibus fieri posse, nemo, nisi vecors sit, dicere auxit, liquido constat, orationem in omnibus, quae terram incolunt, animantibus, unius hominis esse propriam.

Illud ipsum adeo praeclarum rationis munus, tanti non esset faciendum, nisi clementissimus Deus, qui illo hominem donavit, hoc rursus orationis munere ipsum cumulaverit. At Deus, opt, max, ceteris quidem animantibus sonos tantummodo quosdam dedit, quibus laetitiam, dolorem aliaque ejus generis utcumque indicarent; hominibus vero, ineffabili quodam ductus amore, distinctam largitus est articulataeque vocem, qua ad animi notiones evolvendas, atque in medium proferendas uterentur. ¶Singularare Dei munus, atque egregium hominis decus! Cum vero vocis usus ad eos tantum pertinere, qui eodem tempore iisdemque in locis viverent, hoc amplius hominum machinata est industria, litteras, quae, ut voces notionum, sic ipsae vocum essent notae; quibuscum illud effectum est, ut non solum absentes cum absentibus, sed etiam ii, qui multis ante saeculis floruisent, cum omni posteritate colloqui propemodo possent.

Agite vero: litterariis studiis permissum est, has hominis perficere egregias facultates; litterarum namque disciplina docemur, non modo praecepta, quibus expurgare sermonem, sed viam etiam atque rationem, qua animi cogitationes, venustam ipsis largiendo formam, nitentiores ostro possimus reddere atque affectuum quasi sanguine vivificare. Nec dubium est, quin errore ducantur, qui levia tantummodo comendae ac poliendae orationis praecepta litteris contineri arbitrantur. Ars enim bene dicendi, nihil aliud est, quam ipsamet ars recte cogitandi atque sentiendi. (1) Jam dudum Haratius dixerat:

(1) Coll y Vehi, Dfal. Lit.

Scribendi recte sapere est et principium et fons.

Verbaque provisam rem non invita sequentur (1)

Cujus vero artis est docere, quodnam nobis iter tenendum sit, quod emensi, rectius valeamus cogitare, vehementius sentire, et eorum, quae animus apprime novit, veras effingere imagines nitido orationis speculo, ejus artis, quis auxit praesantiam negare?

Litterarum rursus disciplina docemur, quae cujusque rei propria sit oratio, ita ut, qui earum gnarus sit, is et humilia subtiliter, et magna graviter, et mediocria temperate possit dicere; docemur sententias mollioribus numeris explere, orationem translationum nitore illuminare, quasque veritates efferre cupimus, cas veste amictas auro distincta gemmisque adornata, in apricum proferre et sic spectantium oculis subjicere. Quamquam veritatis per se magna vis est, adeo ut, suis ipsa opibus pollens, crebrius occupaverit humanas mentes; ubi tamen his, quorum supra meminimus, copiis ac praesidiis fuit munita ac roborata, tantum nanciscitur virtutis, ut vel rebelles mentes in deditionem subigat, corda licet athena audacter frangat, sui que in observantiam compellat.

Quid vero est aut gloriosius aut obtabilius quam arbitrato tuo flectere, quo velis, audientium vel legentium animos, eosque pulchritudinis splendore obstupefactos, quibusdam velut habenis numerosae orationis regere, et quid probent, quidve rejiciant, pro imperio ac potestate praescribere? Egregia sane et digna res, quam vos, ingenui adolescentes, quibus solidae suo stant robore vires, summa corporis et animi contentione sectemini! Possem hoc loco evagari latius, et ea, quae inconcinno quodam et impolito orationis genere hactenus dixi, clarorum virorum testimoniis confirmare; sed et sacietas refugienda est mihi, ne taedium vobis afferam, et, quorum memini, ea satis spero fore, ut eorum, qui litteras meledictis incessere audent, obstruantur fauces, retundaturque audacia. Sequitur nunc, ut de jucunditate dicamus.

(1) Ep. ad Pison.

III

Litteraria studia et voluptatis et oblectamenti habere plurimum, qui hebes omnino et vecors non sit, negabit nemo. Cum enim litterarum illud sit officium, eximias, quas ii, quibus diviniore est mens, animo conceperunt pulchritudinis species, perbelle et concinne proferre, nostrisque fideliter oculis subjicere, plane consequitur earum studia honestae voluptatis esse plenissima et decora jucunditate confertissima; quippe quia pulchrarum rerum aspectus, cujuscumque tandem generis sint, nobis vehementer placet, nostros mulcet ac reficit animos, purissima eos voluptate recreat, ac mira et incredibili suavitate perfundit. Eximii illius poetae, qui digito praeter-euntium romanae monstrabatur fidicen lyrae, mira et egregia opera, nullus unquam lustraverit, qui eorum non suavitatem perceperit. Quis item odas fratris Ludovici a Leone, quarum singulae candidae sunt et talos a vertice pulchrae ad imos, vel summis gustavit labris, quin ipsius omnia alluci studia, mentem teneri animumque mulceri senserit?, nullius quippe laboris est, ex illis perpetuo virentibus campis flores colligere suavissimos, quos qui odorentur, fieri non poterit quin miti dulcedine repleantur. Quis est omnium, qui Aeneidos Virgilianae—poematis non tantum inter omnia latina sine ulla dubitatione praestantissimi, sed etiam Graeciae gloriam in magnum discrimen vocantis—(1) vel unum legerit librum, et tamen ejus poetae, quem nascentem placido lumine Andes vidit, diviniorem non fuerit admiratus mentem, nec omnibus optaverit votis se ejus viri, qui tot bella tam belle scripsit quam simillimum esse? Oppido quam ineptus sit oportet, qui Ciceronis—hoc est, ejus oratoris, qui inter romanos scriptores eloquentiae laude ita numeratur primus, ut ab eo nemo numeretur secundus—(1) orationes legens, earum non sit vim expertus, qua hominum animos pertractant, nec pulchritudinem, qua eorum voluntates excipiunt. Sed et infinitum erat, sive poetarum sive oratorum opera oblectamenti et

(1) M. A. Muret.

dulcedinis onusta, singillatim persequi velle, et supervacaneum est, de voluptate, quae ex litteris percipitur, pluribus dicere, cum id suo quisque de sensu judicare facile possit. Itaque quaedam subjungam, quibus probe cognitis, decerni possit, quid intersit, ad jucunditatem quod attinet, poesim inter et eloquentiam.

Poeticam veteres non tam artem esse, quam incitationem quamdam animi, furoremque divinitus immissum, autumarunt. Saepe enim audiivi—inquit Tullius—poetam bonum neminem—id quod a Democrito et Platone in scriptis relictum esse dicunt—sine inflammatione animorum existere posse, et sine quodam afflatu quasi furoris (1). Ab iis tamen, qui ceterarum rerum studia, et doctrina et praeceptis et arte constare; poetam natura ipsa valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu inflari (2) existimarunt, aliquantum dissensit Artis Poeticae egregius auctor, cujus sunt illa:

Natura fieret laudabile carmen, an arte
Quaesitum est. Ego nec studium sine divite vena
Nec rude quid prosit video ingenium, alterius sic
Altera poscit opem res, et conjurat amice. (3)

Sensit itaque Horatius, in poeta non aliter ac in oratore, praeter naturae atque ingenii praestantiam, artem requiri ac praeceptorum observationem. Procul a veritate forte non erit, qui, has prima saltem specie dispares sententias consociari posse arbitratus, utramque facultatem statuatur et natura et arte constare; plus tamen in poeta ingenium, plus in oratore industriam valere.

Quidquid sit, illud dubitari nequit, artificiosam eloquentiam, cujus officium est, dicere apposite ad persuasionem; finis, persuadere dictione, magnopere a poesi differre, in qua ad voluptatem et oblectationem omnia dirigi, eamque spectare unam videntur: delectant enim poetae, quod et praeclaras sententias fundunt, et eas grandibus verbis et minime vulgari dicendi genere efferrunt; delectant numero ipso et harmonico

(1) De orat., lib. II, cap. 44.

(2) Orat. pro Archia Poeta.

(3) A. P. V. 408 et seqq.

sono, qui cum audientium aures mulcet et tenet, tum eorum subrepat animis; delectant insuper, quia in rebus etiam, quae nihil nostra referunt, concitant animos nostros omni genere affectuum; quippe eorum legendo opera vel audiendo, nunc premimur metu, nunc in spem erigimur, nunc laetitia afficimur et gaudio exultamus, nunc angimur et ad humum moerore gravi deducimur. Quam vim poetarum his expressit Horatius versiculis:

Ac ne forte putes, me, quae facere ipse recusem,
quum recte tractent alii, laudare maligne;
ille per extantum funem mihi posse videtur
ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
ut magus, et modo me Thebis, modo ponit Athenis. (1)

Cum igitur juvandis animis fuerit natum inventumque poema (2), in iis quoque rebus, quibus prodesse volunt poetae aut idonea dicere vitae, nihil aliud aucupari videbuntur praeter animorum oblectationem; quam cum poetices proprium esse finem statuamus, ei cetera omnia subjicienda esse arbitramur.

At eloquentiae alius est finis, qui extra artis terminos libere vagatur, quem intuens in eoque defixus, orator decernere debet, quid admittendum, quidve rejiciendum ipsi sit; neque enim quae pulchra sunt, quod et jucunda et dulcia sint, oratori propterea amplectenda sunt; sed quae aptiora et propiora sunt fini, ea gnauiter captanda et enixe persequenda; quippe eloquentia est utilium cupida rerum, earumque apprimè tenax. Quam ob rem, qui uni animorum delectationi in dicendo studeret, non modo oratoris non mereretur laudem, sed sophistarum similis evaderet, qui ab oratore hoc differunt, Tullio iudice, quod, «quum sit ipsis propositum, non perturbare animos, sed placare potius, nec tam persuadere quam delectare; et apertius id faciunt quam oratores et crebrius, concinnas magis sententias exquirunt, quam probabiles, a re saepe discedunt, intexunt fabulas, verba altius transferunt,

(1) Lib. II. Ep. I, 208 et sqq.

(2) Art Poet.

eaque ita disponunt, ut pictores varietatem colorum, paria paribus referunt, adversa contrariis, saepissimeque similiter extrema definiunt.» (1)

Hoc in confesso est, tria esse quae orator dicendo efficere debet, ut fidem faciat iis qui audiunt, ut eos suavitate perfundat et ut eorum animos aptis et accomodatis ad obtinendum id, quod vult, affectibus pertentet. Ex his tribus, quamquam illud primum plurimum habet in oratione momenti, adeo ut romanus orator ponere non dubitaverit, sine philosophia non posse effici, quem quaerebat, eloquentem (2), et eloquentiae sicut reliquarum rerum, sapientiam fundamentum esse (3); hoc tamen postremum oratoris est maxime proprium, ita ut eo, quidquid habeat in dicendo virium conferendum ipsi sit. Erit igitur eloquens--ait Cicero--qui ita dicet ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriae. Nam id unum ex omnibus ad obtinendas causas plurimum valet. Sed quot officia oratoris, tot sunt genera dicendi; subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo; in quo uno vis omnis oratoris est. (4) Quibus apprime convenientia sunt, quae Quintilianus scripsit: Huc (ad affectus)--inquit--incumbat orator, hoc opus ejus, hic labor est, sine quo cetera nuda, jejuna, infirma, ingrata sunt; adeo velut spiritus operis hujus, et animus est in affectibus. (5)

Et certe, sive verum est quod M. Tullius (6) docuit, «officium hujus facultatis esse, dicere apposite ad persuasionem; finem, persuadere dictione»; sive eos sequi malimus, qui ex Aristotele tradunt, oratorem, etiamsi non persuadeat, dum tamen nihil omittat eorum, quae artificiose cogitari possunt ad persuadendum, finem arti suae propositum consecutum esse, cum in omnibus artibus idem prorsus sit officium artificis et finis artis; artificiosamque propterea eloquentiam defi-

(1) Orat. Cap. XIX.

(2) ibid. cap. IV.

(3) ibid. cap. 21.

(4) Orat. cap. 21.

(5) De Institut. orat. lib. 6, cap. II.

(6) De invent. Lib. I, cap. V.

nendam esse, non artem persuadendi, sed facultatem viden-
 di et excogitandi omnia, quae in quaque re apta sunt ad
 persuadendum; hoc semper indubium erit, quod M. Fabius
 scriptum reliquit, oratorem, quamvis ejus ars in eventu po-
 sita non sit, ad victoriam tendere. (1) Quo semel posito, illud
 quoque consequitur, quae in quaque re ab obtinendam victo-
 riam nihil praesidii oratori afferunt, ea, quamlibet pulchra et
 jucunda et dulcia sint, contemnenda ipsi et rejicienda esse;
 quae vero pariendae victoriae aptiora oratori et utiliora sup-
 peditent arma, ea, quamquam forte nec pulchra nec jucunda
 sint, ab eo diligenter scrutanda, impigre sumenda magnique
 facienda, nisi pro vera et solida, et succi et sanguinis plena
 eloquentia, ariditatem quamdam et sterilitatem orationis, et
 jejunam et fame ac macie enectam amplecti velit.

Denique, ut vernum tempus poesis erit, quo gemmea pra-
 torum nemorumque viriditas, et rosis ac violis contractae
 viae, quas viridantes omni ex parte opacant patularum arbo-
 rum comae, et lucentes ac fugaces, atque argenti similes
 lymphae, quae nunc loborant obliquo trepidare rivo, nunc im-
 pinguntur praepropere ad pelluentes saxulos, nunc crepitan-
 tibus lapillis labuntur cum murmure, ineffabiliter pascunt
 oculos; vigilum avium, qui auroram evocant, mulcet aures
 undique cantus; ab arboribus vernantibus et in novum sese
 florem induentibus odores suavissimi afflantur: ad volupta-
 tem et delectationem omnia dirigi, eamque aucupari unam
 videntur. At ubi segetes et arborum fetus aestivo torrefactos
 calore, mitigavit auctumnus, et ad maturitatem perduxit, longe
 alius agrorum aspectus, alius arborum est. Flaventia jamsata,
 pomis obsita rura, lividae vites, onustae sunt suis opibus arbo-
 res; demetuntur segetes, teruntur area, fluunt praela, com-
 plentur horrea; ad utilitatem, non amplius ad voluptatem, pro-
 pe referuntur omnia. Talis facies eloquentiae est. Haud igitur
 immerito La-Harpe cum, missa poesi, ad pertractandam elo-
 quentiam venisset, arbitrari se dixit, ex florentis aetatis oblec-
 tationibus, ad ingravescentis seria negotia transire.

Quae tamen, ne errore aliquo implicemur, non ita intelli-

(1) De institut orat lib. II cap. 17.

genda sunt, ut poesim utilium, eloquentiam dulcium contemptricem rerum existimemus. Aliud enim est, utilia contemnere, aliud proficuis etiam in rebus jucunditatem aucupari; aliud jucunda despiciatui ducere, aliud longe dissimile, dulcia utilibus submittere—quod eloquentia facit—et ea ad nanciscenda fructuosa adhibere. Non enim quod vere novo ad voluptatem omnia, auctumno ad utilitatem universa referri videntur, propterea aut vernum tempus utilitate caret, aut autumnitas prorsus jucunditatis est vacua, nam etiam segetis falcem vocantis maturitas, et arborum suarum opum pondere incurvescentium nos aspectus oblectat. Sic etiam, licet jucunda poesim, fructuosa eloquentiam consecrari decet, neque illa utilitatis est expers, neque haec rursus voluptatis orba. Uterque, et poeta et orator, ut omne punctum ferre mereatur, utile debet dulci miscere; ille, ut monendo delectet; hic, ut delectando moneat ac flectat. Ergo tantum abest ut poesis et eloquentia inter se rixentur, quin potius utraque alterius poscat opem res ac praesidium, ut perfectionis valeat attingere fastigium. Omnes artes—inquit Tullius—(1) quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, et quasi cognatione quadam inter se continentur.

Quin poesis ad eloquentiam plurimum conferat, ne dubitari quidem licet. Bene enim dicere, quod oratoris est munus, nihil est aliud quam scienter et perite et ornate et numerose dicere. Nam et in soluta oratione, dum versum effugias—id quidem orationis est vitium—modum tamen et numerum quemdam servari oportet, cum jucunditatis causa, tum quia sine compositione verborum enervatur oratio, ut in ea nec impetus ullus, nec vis esse possit. Demosthenis non tam vibrarent fulmina illa—inquit Tullius—nisi numeris contorta ferrentur (2) Numerose autem dicere, quo nullum est majus elocutionis ornamentum, poterit nemo, qui aures non habeat in numeris poeticis diu multumque exercitatas. Ne vero in errorem delabamur, id—ut Ciceroni videtur—in dicendo nu-

(1) Pro Archia Poeta, cap. I.

(2) Orat, cap. 70.

merosum putatur, «non quod totum constat e, numeris; sed quod ad numeros proxime accedit; quo etiam difficilius est in oratione uti, quam versibus: quod illis certa quaedam et definita lex est, quam sequi sit necesse; in dicendo autem nihil est propositum, nisi ut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta aut fluens sit oratio. Multum interest, utrum numerosa, id est, similis numerorum, an plane, e numeris constet. Alterum si fit, intolerabile vitium est; alterum nisi fit, dissipata et inculta et fluens est oratio (1).

Oratori item curandum est, non modo ut veritas pateat, verum etiam ut delectet et mulceat. Hanc vero mulcedinem, quae audientium animos tenet ac trahit, quaeque, sicuti sanguis in corporibus, sic ipsa in perpetuis orationibus fusa esse debet (2) ꝓ quibus, nisi ex poeticis fontibus, haurire poterit orator, et quomodo, nisi poetarum libando opera? Uberior atque robustior, quam philosophorum sermo, debet esse oratoris locutio, quae proprio orationis signata nomine est. Loquuntur enim philosophi de rebus placatis et minime turbulentis, docendi causa, non capiendi; quam ob rem eorum oratio «nihil habet iratum, nihil invidum, nihil atrox, nihil miserabile, nihil astutum»; at oratoris, cujus grandis erit et ornata vox, et nervos et aculeos habere debet oratio. Zeno quidem ille, a quo disciplina Stoicorum est... quum compresserat digitos pugnumque fecerat, dialecticam ajebat ejusmodi esse; quum autem diduxerat et manum dilataverat, palmae illius similem eloquentiam esse dicebat (3) Omnis porro granditas orationis, omnis peregrina, a communi remota et vulgari abhorrens conformatio verborum, omnes figurae praestantiores, quae et vim adjiciunt rebus et gratiam praestant, non ab aliis scriptoribus quam a poetis repetuntur. Quare non immerito dictum est neminem eloquentis dignum evasisse nomine, quin poetarum libros diligenter et accurate pervolutarit.

Nec rursus ambigendum est, quin in poesi, dramatica praesertim et epica, multa reperiantur loca, quae eloquentiam re-

(1) Orat, cap. 58 et 65.

(2) Cic. de Orat. cap. II.

(3) Orat cap. XXXII.

dolent ac sapiunt, quaeque propio ejus sunt obsignata sigillo. Ex quibus unum modo afferam, ex libro X Aeneidos Virgilii depromptum, quo id, quod dixi, indubitanter constet. Cum enim Aeneae, genitrix apud eum, quem gentes, antequam demissa coelitus sapientia impiis falsorum numinum cultibus homines liberasset, res hominumque Deumque aeternis regere imperiis credidere, moestis et gravibus conquesta esset verbis, quod Troes in magnum discrimen fuissent adducti saevae memorem Junonis ob iram, Rutulorumque vim:

O pater, o hominum divumque aeterna potestas!
(nam aliud quid sit, quod jam implorare queamus)
cernis ut insultent Rutuli, Turmusque feratur
por medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat? Non clausa tegunt jam moenia Teucros,
quin intra portas, atque ipsis praelia miscent
aggeribus murorum; et inundant sanguine fossae.
Aeneas ignarus abest. Nunquamne levari
obsidione sines? Muris iterum imminet hostis
nascentis Troiae, nec non exercitus alter,
atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
Tydides. Equidem, credo, mea vulnera restant;
et tua progenies mortalia demoror arma!
Si sine pace tua, atque invito numine, Troes.
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
juveris auxilio. Sin tot responsa secuti
quae superi Manesque dabant, cur nunc tua quisquam
vertere jussa potest, aut cur nova condere fata?

Nihil super imperio moveor: sperabimus ista,
dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis,
Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
dura.

Tum regia Juno
acta furore gravi: Quid (inquit) me alta silentia cogis
rumpere, et obductum verbis vulgare dolorem?
Aeneam hominum quisquam divumque subegit
bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam fatis petiit auctoribus, esto

Cassandrae impulsus furiis; num linqere castra
hortati sumus, aut vitam committere ventis?
num puero summam belli, num credere muros?
Tyrhenamve fidem aut gentes agitare quietas.
Quis deus in fraudem, quae dura potentia nostra
egit? Ubi hic Juno, demissave nubibus Iris?
Idignum est, Italos Troiam circumdare flammis
nascentem, et patria Turmum consistere terra,
cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater:
quid, face Troianos atra vim ferre Latinis?
arva aliena jugo premere, atque avertere praedas?
quid, soceros legere, et gremiis abducere pactas?
pacem orare manu, praefigere puppibus arma?
Tu potes Aeneam manibus subducere Graium.
proque viro nebulam, et ventos obtendere inanes
et potes in totidem classem convertere Nymphas:
nos aliquid Rutulos contra juvisse, nefandum est? (1)

Ergo poesis et eloquentia non eo inter se differunt, quod
illa utilitate, haec suavitate careat, sed quod, utraque cum
sit et proficuum et dulcium particeps rerum, utilia ad jucun-
ditatem prima, jucunda ad utilitatem altera refert. Sed de his
jam satis verborum est. Superest ut breviter expendamus
quantum utilitatis percipiatur ex litteris.

IV

Ex litterarum cognitione non mediocrem ab iis, qui ad
haec studia animum appulerunt, utilitatem capi, perfacile est
ad intelligendum. Quam ob rem necesse non est, apud vos
imprimis, auditores ornatissimi, qui ejus rei minime omnium
ignari estis, pluribus dicere. Itaque summa sequar fastigia re-

(1) Conf. Aeneid. lib II, 347 et sqq, 387 et sqq, 638 et sqq; lib
VIII, 126, 470 et sqq; lib IX, 127 et sq; lib X, 278 et sqq etc. Conf etiam
Arauc nostri A Ercilla, qui in orationibus nemini est secundus, cant.
II, XXIX, XXX, XXXIV etc. In dramate vero ita multis in locis, ut pudu-
tum sit ea percensere,

rum, potiusque reprehendi me patiar, quod multa, quae fusius explicare licuisset, compresserim ac coartaverim, quam quod orationem hanc longius justo progredi commisserim. Litterarum cognitio—ut hinc ordiar, et id, quod aggressus sum, absolvam—vel ex eo utilis habenda est, quod earum studia adolescentuli ratione coeperint uti, titillatione quadam purissimae voluptatis eos alliciunt; qui, dum his illecebris tenentur, et labori libentius incumbunt, et ex perenni litterarum fonte aquam ingenii fertilitatis effectricem hauriunt, qua eorum irrigatae mentes, uberes postmodum atque opimos efferant fructus. Neque hoc modo, sed illud amplius, puerorum dum ingenia excolunt, et eorum mentibus pulcherrimarum rerum semina committunt, dicendi insuper facultatem perficiunt, in qualibet re exprimenda venustatem et facilitatem tribuunt, aurium denique sensum in oratione numerose struenda conferunt. Quae omnia, si recta intelligentia et definita animi moderatione gubernentur, plurimum in se fructus habere, nemo, quin plane desipiat, inficias ibit. Neque tamen hi praecipui sunt eorum fructuum, qui ex litteris percipiuntur: sunt alii alius generis nec minores sane nec contemptibiliores.

Nam litterae nedum bene dicendi, sed etiam recte vivendi commonstrant vias; inditos nobis a natura honestatis igniculos suscitant; luxuriantes rationisque imperium detrectantes cupiditates comprimunt ac coercent; quantus sit in virtute splendor, quantaque in vitiis deformitas edocent; eorum denique animos, qui his studiis operam dant, praeceptis saluberrimis explent: quae qui semel penitus imbiberunt, ii et vitii turpitudinem omni studio et summa contentione refugient, et virtutem ceteris omnibus rebus perpetuo anteposendam ducent. Quod haud quidem obscure veteres poetae significarunt, cum illud memoriae prodiderunt, argonautas juxta floridam quamdam insulam navigantes, quam Acheloides incolabant, magnumque in vitae discrimen adductos ob mollem delicatumque Sirenum cantum, in uno Orpheo, optimo et sapientissimo vate, perfrugium habuisse. Nam, ubi Threcius

(1) Cic. Pro Arch. Poet.

sacerdos, assidens in puppi, nunc mollibus digitis, nunc pecti-
 ne eburno fides coepit pulsare, simulque eam vocem explica-
 re, qua rupes nemoraque traxerat, amnium decursum sus-
 penderat et tigres leniverat rabidosque leones, tanta aures
 animosque navitarum voluptate et suavitate complevit, ut
 deinceps Acheloidum cantus nihili fecerint; quos aspernati
 argonautae, et ab scopulis liberi, quod jam dudum suscepe-
 rant iter, potuerunt prosequi. Haec narratio exerit, veteres
 sibi visos esse magnam inesse vim in litteris ad juventutem
 a vitiis avocandam. Illa videlicet florida insula adolescentia
 est; Orphei lyra, litterarum regina, poesis. Nam, quemadmo-
 dum illa Acheloidum sedes, sic adolescentia, floribus quidem
 ditissima est; at scopulis circumdata et periculis plena; quam
 qui agunt, Sirenum, id est, voluptatum mollissimas voces
 saepe audiunt, quibus si sese decipi patiantur, fieri non pote-
 rit quin ad scopulos allidantur. At vero, sicut optimi vatis
 lyra argonautas, sic litterae, id est, sapientissimorum virum
 praecepta, quae litteris continentur, adolescentulos docent
 Sirenum cantibus aures occludere, ne voluptatis blanditiis
 decepti et a recto itinere abducti, in scopulos deferantur.
 Adolescentes deinde litterarum studiosi, quemadmodum ar-
 gonautae ex Orphei lyra, sic et ipsi ex litteris purissimam
 percipiunt voluptatem; quae, cum major sinceriorque sit sen-
 suum delectatione, ut major lux minorem, sic et ipsa eam,
 quae ex sensibus percipitur, extinguit voluptatem. Ergo, ut
 optimi illius vatis lyra argonautas, sic litterae adolescentulos
 ab scopulis, quae tumido vitae mari frequentiora jacent, ar-
 cent et liberant, ut tandem institutum illud iter emensi, vellus
 aureum, id est, virtutem consequantur cum immortalis gloria
 conjunctam. Quae omnia lyricorum authentae vatum, Hora-
 tius, qui tenui deduxit poemata filo, his pulcherrimis com-
 plexus est versiculis:

Hic error (poesis) tamen et levis haec insania quantas
 virtutes habeat, sic collige. Vatis avarus
 non temere est animus; versus amat, hoc studet unum;
 detrimenta, fugas servorum, incendia ridet,
 non fraudem socio, puerove incogitat ullam
 pupillo, vivit siliquis et pane secundo,

militiae quamquam piger et malus, utilis urbi,
 si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari.
 Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,
 torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem,
 mox etiam pectus praeceptis format amicis,
 asperitatis et invidiae corrector et irac;
 recte facta refert, orientia tempora notis
 instruit exemplis, inopem solatur et aegrum.

Ut autem in semente spes messis posita est, sic reliquae totius vitae exspectatio ab optima adolescentum institutione pendet; qui si ea, quae litteris continentur saluberrima virtutis praecepta, penitus imbiberint, ejus pulchritudine incensi, omnes vires suas ad eam non agnoscendam modo, sed exercendam, excolendam propagandamque conferent; ex quo quot quantaque hominum coetui eveniant bona, suspicari quidem facilius est quam verbis enucleare. Nam, quemadmodum privata, sic et publica felicitas, ad quam omnia humana referenda sunt, in virtute excolenda atque exercenda sita est; ad quam cum litterae plurimum conferant, eas non singulis modo hominibus, verum ipsis etiam civitatibus utiles esse, extra omnem dubitationis aleam positum est. Domi quidem ornamento sunt civitatibus litterae; militiae praesidio. Alterum per se cuilibet est pervium; alterum vel ex eo pervincitur, quod Lacedaemonii, tabo et cruore obliti, strage et cladibus oppressi, labantes jam ac deficientes animo, ubi eos Tyrtoeus in martia bella versibus exacuit, honestissimam et pulcherrimam de Messeniis victoriam reportarunt.

Magnam omnino vim magnumque momentum positum esse in litteris ad inducendos homines, ut, Dei et naturae jussa secuti, virtutem exerceant, ut tandem ii sint, qui esse debent, ei sane minime omnium ambigendum erit, qui animum humanum ea ratione scire studuerit, qua vel depravari vel corrumpi vitis, vel virtutibus perfici ac sublimari potest. Immortalis enim et coelestis animus noster, quandiu mortalis et concreti et terristris corporis obstringitur ac tenetur vinculis, plura judicat aut amore aut odio, aut spe aut timore quam ratione et veritate; quare modo bona malis, interdum etiam mala bonis anteponebat; meliora videt quidem ac

probat, deteriora tamen sequitur. Nullus sit hominum, in quo non insit naturalis et appetitio eorum quae jucunda, et fuga eorum quae molesta ipsi videantur; nullus, quin viderit quam Apostolus in membris suis viderat legem, repugnantem legi mentis suae; (1) nullus, quin senserit laetitiam, molestiam, spem, metum aliasque ejus generis animi affectiones, saepe numero rationi adversari; nullus, quin intellexerit alio se a ratione, alio a cupiditatibus trahi. At vero dementiae est has hominis evertere velle cupiditates, quae ut pessimae sunt et iniquitatis plenae, cum rationis detrectantes imperium, hominem in vitia efferunt; sic optimae et virtutum causae uberimae, cum rationem audiunt eique obsequuntur. Ergo hoc unum restat ad homines a vitiis avocandos virtutisque in officio continendos, cupiditatibus illis, quae saepe cum ratione pugnant, frenos injicere, easque ut rationi famulentur, cogere.

Age vero, litteras plurimum valere ad caecas et animi dominatrices coercendas ac regendas cupiditates, nihil est quod dubitemus. Flexanima illa, ut poetae vocant, et omnium rerum regina, eloquentia, potis est languescentes animos incitare, effrenatos moderare, moerentes consolari, afflictos levare, superbos frangere, innocentes erigere, a vitiis deterrere, ad virtutem allicere, eosque ita permovere, ut aut sperent aut metuant, aut oderint aut ament, quae ipsis ut expetenda aut refugienda aut contemnenda aut amanda proponuntur. Hac facultate—ait Cicero—et fraus hominum ad perniciem et integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius, quis a vitiis acrius revocare, quis vituperare improbos asperius, quis laudare bonos ornatius, quis cupiditatem vehementius frangere accusando potest? Quis moerorem levare mitius consolando? (2) Hujus facultatis est tractare animos, hujus omni modo permovere; haec modo perfringit, modo irrepit in sensus; inserit novas opiniones, evellit insitas; haec valet non modo inclinantem impellere aut stantem inclinare, sed adversantem et repugnantem, ut imperator bo-

(1) Ad Rom. cap. 7.

(2) De orat. lib. II, cap. 9.

nus et fortis, capere aut in deditionem subigere. (1) Unde merito dictum est eloquentiam in rebus humanis quasi regnum quoddam obtinere, eandem ad res efficiendas non minusquam ferrum valere, nullamque esse rem ad ducendos, quo velis, hominum animos, dicendi copia potentiolem. Ea res tantum in se habet virium, ut cum vehemens, incensa, incitata ac rapida fertur, sustineri nullo modo possit. Ciceroni pro familiari reo summus orator non respondit Hortensius. Privata in causa, magna et gravi, cum coepisset Curio pater respondere subito assedit, quum sibi venenis memoriam ereptam diceret». (2) Quid? quod, eodem dicente Cicerone, legem agrariam, hoc est, alimentum suum abdicavit romana tribus? Quid? quod Catilinam, hominem audicissimum, qui armis patriam petere decreverat, omnino perfregit? Adeo validis in eum viribus tela libravit, ut permagno eo crimine in senatu accusatus, prorsus obmutuerit. Equidem, eloquentia praediti qui sunt, majus omnibus tyrannis in homines assequuntur imperium; quippe tyranni corpora tantum constringere, eloquentes et in animis valent regnare; illi invitis, hi volentibus imperant; illi omnibus sunt, quos dominatu premunt, odibiles, hi universis, in quibus regnant, amabiles. Quid attinet plura dicere? Satis mihi hac de re fecisse verba videor.

Quod vero ad poesim spectat, pronum est intelligere, omnia vitae praecepta, omnia virtutis officia, nihilo a poetis deterius quam a philosophis ipsis doceri; nam et praecepta sapientiae, quo facilius in animos influant, insatiabili quadam admirabilium rerum varietate condiunt, et verba, quibus ea efferunt, quo mitius mentibus instillantur, certis numeris et pedibus vincunt. Nihil est autem tam cognatum mentibus nostris quam numeri, quibus et excitamur et incendimur et lenimur et languescimus et ad hilaritatem et ad tristitiam saepe deducimur. (3) Cum ergo magna quaedam sit vis, incredibilisque numerorum ad movendos motosque componendos animi affectus, si quanti res quaeque sit, non quanti vul-

(1) De Orat. cap. 44.

(2) Cic. orat. cap. 37.

(3) Cic. de orat. cap. 51

go fiat, spectare volumus, multo plus esse in poesi momenti, quam plerique fortasse suspicantur, ad regendas et, ut rationi famulentur, adducendas cupiditates, facile deprehendemus. Hujus enim facultatis est, et virtutis et vitii veros ducere vultus; heec valet, oratione ceu nitido usa speculo, et virtutis candidam faciem, et vitii os retegere horridum; penes quam eandem est, nedum vitium acriter deturpare et virtutem amplissimis nitoribus exornare, sed et vitio deditos acerbe vituperare et virtutis cultores ornatissime laudare. Quas vero illud fecerit strages, et quos haec ediderit fructus, quae alia poterit facultas grandioribus verbis referre? Cum autem omnem sensum voluptas aut molestia comitetur, quarum altera naturae consentanea et amica, amorem; altera adversa et inimica, odium erga rem gignit, ex qua voluptas aut molestia percipitur; cujus facultatis est, virtutem, cum pulcherrimam tum jucunditatis plenissimam; vitium, cum horridum tum molestia refertum, mortalium oculis objicere, ei facultati non potest quin plurimum insit virium ad homines a vitiorum servitute in veram libertatem, virtutisque in studium perducendos. Quare nolite dubitare quin litteras, quum ea in re permultum possint, utiles haberi oporteat.

At enim non desunt, qui litteras non modo non utiles, sed perniciosas et pestiferas esse, orandi quidem viribus, dum in eas invehuntur usi, demonstrare conentur. Equidem, si quarum isti meminisse solent calamitatum, reapse literis impigenda esset culpa, eas nedum laudandas sed prorsus exterminandas, non tam esset difficile ad pervincendum. At patet, non litteris, quas isti tantopere exagitant et insectantur, sed eorum, qui litterarum opibus viribusque nequiter abutuntur, improbae voluntati, ea, quorum litterae immerito accusantur, adscribenda esse mala. Nam litterarum hic est finis, ut innocentiae, non flagitio, ut aequitati, non injustitiae, ut veritati, non ut mendatio patrocinentur. Quod enim pulchras res perbellè exprimere, earum est officium, propterea pulchriores litterae vocantur; at multis pervincitur argumentis, nihil esse pulchrum quod non idem et bonum sit et verum. (1) Cum ergo lit-

(1) Urráb. Ont. Disput. 2, cap. 4, art. 7.

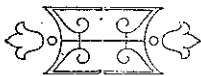
terae errori vel nequitiae inservire, tum et officio decedere coguntur. Quod si non est aequum id haberi malum, quo bene uti licet, videant isti humanitatis contemptores, quam sit iniquissimum et non ferendum, litteras, quibus bene uti earum ipsa natura expostulat, eo crimine accusare.

Atqui non nemo erit, qui adeo inflamata in litteras rapiatur invidia, ut eas vel idcirco vituperandas censeat, quod plures homines, qui in litteris aetatem duxerint, earum viribus abusi, multas et magnas ediderint strages. Nos vero, quoniam iis, quae omnibus nota sunt, fidem abrogare velle dementiae est, non inficiabimur perditissimos extitisse homines, litteris quidem expolitos, qui mellitis et ad fallendum compositis verbis, multitudinem, pestiferas ei obrudendo sententias, omnino infatuaverint et gravissimis in rebus illuserint; at illud admonebimus, maxime nobis cavendum esse, ne propter hominum litteris, secus quam oportet, utentium vitia, rem ipsam in invidiam trahamus. Nam ubi eo amentiae progressi fuerimus, ut propter hominum improbitatem res ipsas in crimen vocare aequum esse statuamus, nulla jam amplius erit facultas, quam non contumeliis onerare et maledictis incessere debeamus? Quid igitur?, quod facultas nulla est, in qua non gravissima nonnunquam flagitia deprehensa sint, propterea omnes, quotquot sunt facultates, vituperandas, maledictis appetendas, exterminandasque arbitremur? Absit. At vero ex litteris, dum earum homines abusi sunt opibus, plus cepit detrimenti humana societas. Esto; quamquam enim inficiandum non esse arbitramur, litteras, quoties officio decesserunt, propterea decessisse, quod ii, qui philosophorum nomine male utuntur, gravissimos in errores prolapsi, multa docuerunt scelera immania et infanda (quorum certe philosophia vacat culpa); tamen causae nobis nihil esse videtur, quamobrem verum esse quod objicitur, diffiteri conemur. Nam vox haec una omnium est, quo quid melius, praestantius, nobisque sit utilius, eo nos ingentioribus, dum ea perperam utimur gaza, affici malis. Quare si, quas clades litterarum infert abusio, tam magnae sunt, quam eas isti videri volunt, non poterit quin literae, si definita animi moderatione gubernentur, optimos ferant et uberrimos fructus. Quae cum ita se habeat,

comprimant vocem litterarum osores, inscitiae vel invidiae indicem; illud, quod adhuc in eas exprompserunt, ponant odium; fateanturque nobiscum litteras, cum praestantiae et jucunditatis, tum utilitatis et emolumenti habere plurimum.

Illud jam reliquum est, ut vos, si qua ratione possum, exacuum et exsuscitem, studiosi atque optimi adolescentes, ut, dum aetas apta est ad labores perferendos, dum animus nullis aliis tenetur curis, dum cetera ad capiendum ingenii cultum necessaria, vobis affatim suppetunt; torporem et ignaviam ex animo excutientes, summa ope et contentione litterarum studiis incumbatis; quibus sive quis utilitatem sequatur, nihil fructuosius, sive praestantiam, nihil illustrius, sive oblectationem, nihil dulcius et jucundius, ne votis quidem conceptis expeti potest. At vero mihi fefellisse me videor, quippe quoniam vestra, qui per vos sapitis, et litterarum amore flagratis, non sunt mihi accendenda studia. Itaque vela contraham, et cum, quem in orationis exordio posse me arripere difisus sum portum, laeto animo respiciam; grates vobis, quod pronis me accepistis auribus, ex adyto tanquam cordis persolvam, dicendique finem faciam, modo vos iterum rogavero ut, quamquam multa, quod hujus loci non digna protuli, jure ac merito reprehendatis, studium tamen meum facessendi jussum et—quoad quidem vires ferebant—tenendi clavum, ne improbetis.

Dixi

CORRIGENDA

<u>Pag.</u>	<u>Lin.</u>	<u>Legitur.</u>	<u>Corrige.</u>
4	14	honarandissimi	honorandissimi
10	34	praecipum	praecipuum
11	7	autoritate	auotoritate
11	7	jurat	juvat
15	34	aluid	aliud
32	35	habeat	habeant

Cetera facile corriget lector.

Gabriel Manterola Urigoitia
Ex Libris